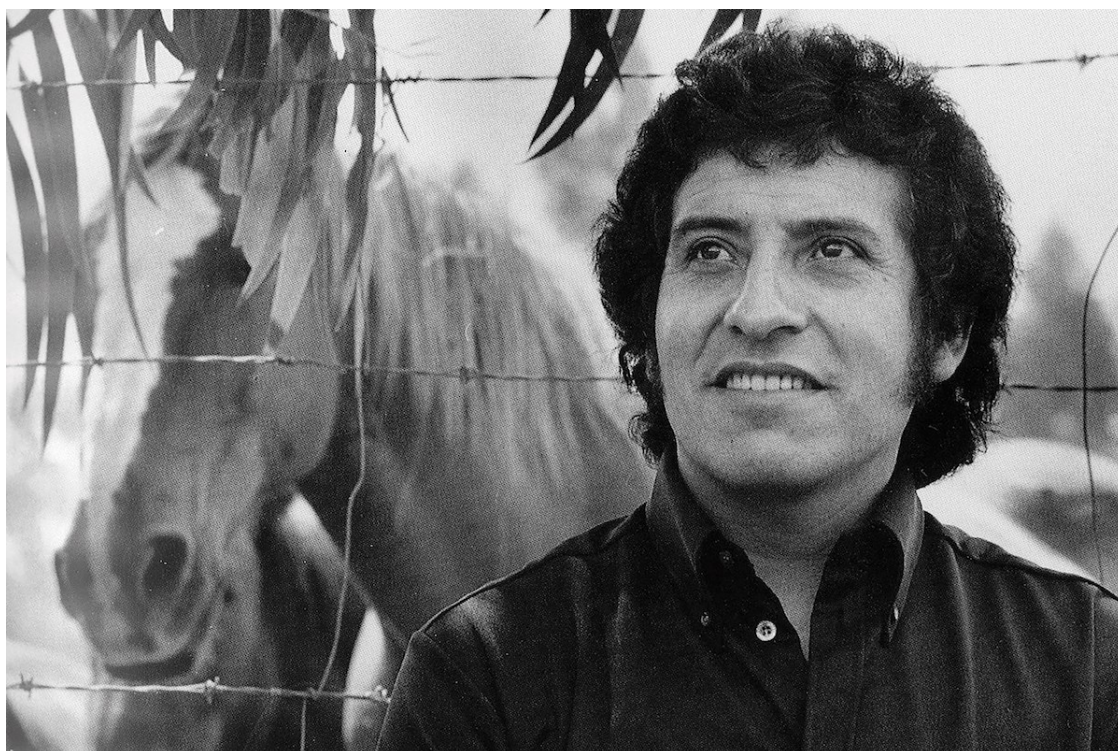

Enderrock | Joaquim Vilarnau | Actualitzat el 15/09/2023 a les 14:30

El gran llegat de Víctor Jara a Catalunya

Es compleix mig segle de l'assassinat del cantautor xilè a mans de la dictadura colpista de Pinochet | La Mercè acollirà un espectacle commemoratiu sobre la figura de Jara

Víctor Jara | Antonio Larrea

Avui, es compleixen 50 anys de l'assassinat del cantautor **Víctor Jara** als 40 anys pels militars xilens. Encara que no va actuar mai a Catalunya, la Cançó hi ha establert un gran lligam per ser la referència més icònica de la música xilena. Per commemorar que fa mig segle de la seva mort, després del cop d'Estat del general Pinochet, les Festes de la Mercè han programat un espectacle commemoratiu impulsat pel BarnaSants amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya i el Govern de Xile. Es titula *Mil veus per a Víctor Jara* i comptarà amb convidats com **Ana Tijoux, Javiera Mena, Borja Penalba o Rusó Sala**.

Víctor Jara (San Ignacio, 1932 - Santiago de Xile, 1973) va arribar a la música a través del teatre i va mantenir sempre viu l'interès pel folklore del seu país. El seu compromís no va ser únicament estètic, sinó que es va involucrar de ple en la campanya electoral que acabaria fent president Salvador Allende. El cop d'Estat militar d'Augusto Pinochet de l'11 de setembre de 1973 el va sorprendre en un acte a la Universitat Tècnica de la capital xilena, on Allende havia d'inaugurar una exposició. Els militars colpistes van encerclar-la i van detenir tothom que hi havia a dins. **Jara**, com altres detinguts, va ser conduït a l'Estadi Xile, convertit en un camp de

concentració, tortura i mort. Els militars no van tenir miraments i van torturar-lo fins a provocar-li la mort.

La historiografia oficial encara diu que el decés va ser el 16 de setembre, però l'historiador Mario Amorós, que ha investigat i documentat l'episodi, afirma que en realitat ja va ser assassinat el dia 15. Poc abans de ser assassinat i ja detingut, encara va tenir temps d'escriure el seu últim poema, un esborronador text en el qual descriu la crueltat del feixisme. Tenia 40 anys, n'hauria complert 41 el 26 de setembre. Mig segle anys més tard, les seves cançons segueixen vives i formen part del cançoner de molts grups i cantants d'arreu del món, així com de l'imaginari de milions de persones: "El derecho a vivir en paz", "El cigarrito", "Plegaria a un labrador"? i especialment "Te recuerdo Amanda". A més, va contribuir a popularitzar peces populars i versions com "Duerme negrito", "Juan sin tierra", "A desalambrar"?

El periodista i escriptor Omar Jurado, juntament amb el cap de fotografia d'Enderrock, Juan Miguel Morales, l'any 2003 van publicar el llibre *Víctor Jara: Te recuerda Chile* -que va derivar en un exposició-, que a l'Estat espanyol va publicar l'editorial Txalaparta i que va ser distribuït a Xile amb el títol *El Chile de Víctor Jara*, editat per Lom. En la seva opinió, "**Víctor Jara** és el gran cantautor xilè que s'ha convertit en mite, perquè va ser un dels primers personatges públics assassinats per la dictadura de Pinochet. Era un cantant molt compromès i una persona molt transparent i sincera. Quan creia alguna cosa, s'hi involucrava fins al fons. Va ser un dels puntals de la cançó d'autor a nivell mundial, i fins i tot **Joan Baez** va cantar alguna cançó seva i **Pete Seeger** va recitar el seu darrer poema". El llibre va tenir la complicitat de la vídua del cantant, Joan Jara, i de la Fundació Víctor Jara. El resultat els va agradar tant que van demanar que fos de lectura recomanada a les escoles de Xile.

Víctor Jara Foto: Antonio Larrea

Després del cop d'Estat, milers de xilens van haver de marxar a l'exili. Sovint es recorda el cas

de músics compromesos com **Quilapayún**, que es van establir a París, o **Inti-Illimani**, a Roma. Dos dels músics que havien col·laborat intensament amb **Jara**, **Eulogio Dávalos** i **Miguel Ángel Cherubito**, van establir-se a Barcelona, on encara viuen. **Dávalos** va ser durant molts anys el president de l'Associació Salvador Allende, un càrrec que ara ostenta la seva filla Verónica Dávalos, que ja va néixer a Barcelona. El guitarrista, que ja no pot exercir la professió a causa d'una malaltia, va ser nomenat President d'Honor. La filla recorda els vincles del seu pare amb **Jara**: "Havien tocat moltes vegades junts. Fins i tot el mateix 11 de setembre de 1973, el dia que va ser assassinat, havien de tocar junts a la Universitat. Però la meua mare va frenar al meu pare abans d'anar-hi: 'Espera't a veure com evoluciona la cosa', li va recomanar". Segons explica, **Dávalos** va decidir establir-se a Barcelona influenciat pel mestratge del gran guitarrista barceloní **Miquel Llobet** (1878-1938).

Eulogio Dávalos es va involucrar en el teixit associatiu dels exiliats xilens a Barcelona, i a partir del 1980 cada 11 de Setembre organitza petits homenatges al poble xilè, amb tres grans referents morts el 1973 després del cop d'Estat militar: el polític Salvador Allende, el poeta Pablo Neruda i el cantautor **Víctor Jara**. Finalment, el 1986 ja es va celebrar el primer acte oficial. Abans, però, l'any 1983, es va inaugurar al barri del Carmel la plaça de Salvador Allende, on cada any s'hi fan els actes commemoratius. El 1997, a més, s'hi va posar un bust de Salvador Allende. Cal dir que Barcelona també homenatja amb el carrer de Víctor Jara el cantant xilè assassinat, al barri de Canyelles. Els homenatges de Catalunya a Xile han tingut lloc cada any, sense interrupcions, ni tan sols en temps de pandèmia, per bé que es van fer seguint les restriccions decretades pel confinament.

RAIMON A VÍCTOR JARA

Després de l'any 1973, el món va mirar amb horror el que estava passant a Xile. L'assassinat de **Jara** i les circumstàncies en què es va produir van causar una profunda indignació i van generar molta solidaritat. Pocs mesos després dels fets, **Raimon** va publicar l'àlbum *A Víctor Jara* (Movieplay, 1974). Al costat de peces emblemàtiques del seu repertori ("Com un puny", "T'he conegut sempre igual", "Molt lluny"?), el cantant de Xàtiva hi va incloure una versió. És l'única vegada que ho ha fet en tota la seva carrera musical. La cançó elegida va ser "Amanda", que ell mateix va adaptar al català.

Raimon havia cantat el 1971 als teatres Marconi Santiago i a l'Institut de Extensió Musical (IEM) de Santiago de Xile, i a la ciutat minera de Concepció: "No ens vam conèixer perquè quan hi vaig cantar ell era fora, però sí que vaig parlar amb gent que el coneixia i vaig portar discos seus -i d'altres cantants- des de Xile. Quan vaig saber que l'havien assassinat, vaig traduir al català "Te recuerdo Amanda", una cançó preciosa. Va ser una manera de retre-li un homenatge a ell i a la gent que lluitava contra la dictadura", explica.

La seva adaptació va tenir una gran importància per a l'entorn de **Jara**, ja que va ser la primera que es feia al món després del seu assassinat: "Vam donar tots els drets de la cançó a la seva dona, Joan Jara. Al cap d'un temps va venir a Barcelona a presentar el seu llibre i la vaig acompanyar. I també vaig anar amb ella a la presentació a Madrid", comenta xativí. La versió en català de **Raimon** es va popularitzar moltíssim entre els seus seguidors, alguns dels quals també van començar a interessar-se per l'obra del cantant xilè.

Tot i que han tingut una repercussió inferior, hi ha altres versions en català del tema de **Víctor Jara**. En clau de folk-rock, el grup **Cul de Sac** la va gravar al primer disc, *Cul de sac* (Discophon, 1977), interpretada per la vocalista **Anna Maria Martí**. És una traducció més literal que la de **Raimon** i amb clares influències dylanianes, amb una guitarra i una harmònica compartint el protagonisme de la veu. "Vam intentar mantenir el sentit de la cançó original, perquè quan la vam fer no coneixíem la de **Raimon**. Després l'he sentida, i està bé", confessa **Kike Ribalta**, component de la banda en aquell moment.

Hem d'esperar fins al 1983 per trobar-ne la següent versió, a càrrec del grup **L'Agram**, de

Ribesaltes, a la Catalunya Nord, al disc *La veu dels altres* (Terra Nostra). I molt més tard, el 2021 **Josep Aparicio 'Apa'** va fer-ne una nova adaptació a l'àlbum *Sinèrgies* (autoeditat): "Ja n'havia sentit l'adaptació de **Raimon** i tenia ganes de fer-hi uns arranjaments més actuals amb el meu guitarrista **Ricardo Esteve**. Quant a la lletra, vaig fer la meua pròpia versió, amb unes paraules diferents". El *cantaor* de Godella es confessa molt influenciat per **Víctor Jara**: "Quan era jove era un referent total, per les cançons i per la lluita. Coneixia l'obra, però no la seva vida. Pensava que seguia en actiu i el dia que vaig saber que l'havien assassinat vaig tenir un trauma".

Posteriorment, trobem l'adaptació de **Raimon** al disc en directe *Concert acústic* (Picap, 2001) del cantant santboià **Santi Vendrell**. I encara en català, **Feliu Ventura** va enregistrar "Manifest Jara", una adaptació de "Manifiesto", i també va fer la composició pròpia "Estadi Xile", al disc *Estels de tela* (45 Revoluciones Records, 2000), on evoca les últimes hores de la seva vida i fa referències al darrer poema que va escriure en un estadi convertit en camp de concentració.

Uns quants anys abans, el rapsode i cantant de Calaf **Celdoni Fonoll** va traduir el poema i el va recitar al seu primer disc, *He heretat l'esperança* (Pu-put!, 1978). És una versió molt colpidora, amb una traducció encertada i un acompanyament musical de luxe, amb **Eulogio Dávalos** i **Miguel Angel Cherubito**. Es tracta d'una música preexistent de **Cherubito** anomenada "Homenaje a Víctor Jara". **Fonoll** recorda com va entrar en contacte amb el duet de guitarristes xilens: "Me'ls va presentar el periodista Antoni Batista a un concert al Palau d'Esports en solidaritat amb l'Amèrica Llatina. En aquell temps ja havia traduït 'Estadi Xile', tot i que me la prohibien gairebé sempre, però aquell dia me la van deixar cantar. Recordo que vaig recitar primer 'Tot l'enyor de demà', de Joan Salvat-Papasseit, i que hi va haver alguns xiulets. En canvi quan vaig dir el poema de **Jara** es va enfonsar el Palau. I amb el vers 'Quin espant que produeix el rostre del feixisme' vaig haver de parar abans de continuar, per la cridòria del públic. Sempre he estat partidari de recitar versos dels bons poetes, tant si diuen 'Ara que estic al llit /malalt, /estic força content' com si diuen 'La sang del company president/ colpeja més fort que les bombes i metralles./Així colpejarà el nostre puny novament'".

Altres grups i cantants catalans han optat per mantenir la versió original de les cançons de **Víctor Jara**, en castellà. En el cas de "Te recuerdo Amanda", ha estat interpretada per **Ester Formosa & Adolfo Osta** a *Perquè vull* (Ventilador, 2004), **Carme Canela & Joan Monné Trio** a *Granito de arena* (Fresh Sound Records, 2014), **Enric Hernàez** a *Himnes* (Picap, 2019) i **Névoa & Vicenç Solsona** a *Vol. 2 Consciència de classe* (Temps Record, 2019). També l'ha interpretat **Joan Manuel Serrat**, que va incloure "El cigarrito" al disc *Cansiones* (BMG, 2000), que va signar com a **Tarrés**. El 'Noi del Poble Sec' l'ha cantat més vegades, especialment en un duet amb **Soledad Giménez (Presuntos Implicados)**. D'altra banda, **Guillamino** i **Manuel García** van incloure "El arado" al disc *eXile* (BankRobber, 2008).

El 2017 el grup **Sakapatú** i **Rusó Sala** van presentar un recital de tribut a **Víctor Jara** i **Violeta Parra**. Tot i que hi havia cançons de l'un i de l'altre, el disc en directe, autoeditat, que se'n va derivar es titula *Canten Víctor Jara*. La cantant empordanesa explica: "**Sakapatú** és un grup de músics del Perú, Xile i l'Argentina que viuen a Catalunya. Ens admiràvem mútuament, jo els anava a veure i ells també venien als meus concerts. Com que ja havia treballat el repertori de **Violeta Parra**, la col·laboració va sorgir de manera natural". Respecte al cantant xilè, **Sala** expressa: "És una font d'inspiració tant per la música com per la part humana. És un referent increïble de com l'art i la política s'abracen amb una bellesa abismal". Per la seva banda, el cantautor **Gaddafi Núñez**, aleshores component de **Sakapatú**, posa en relleu la importància del xilè: "Coneixia per sobre l'obra de **Jara** i no va ser fins fa prop de vint anys que em vaig deixar amarar per les seves cançons. Són peces que encara avui m'emocionen".

UN REFERENT SEMPRE PRESENT

Víctor Jara és un referent indiscutible de multitud de grups i cantants actuals, que fins i tot l'han convertit en personatge de les seves cançons. **Big Mama** li va retre un homenatge explícit a

"Victor Jara's Blues", en anglès, inclòs a *Blues Rooted* (Discmedi, 2005). Altres el citen, com **Miquel Pujadó** a "La senyora cançó", de *Somriures que mosseguen* (Columna Música, 1999); **At Versaris** a "Rap antidepressiu", de *Va amb nosaltres* (Propaganda pel Fet!, 2007); **Arrap** a "Si pillerem una pistola", d'*Ara va de bo* (autoeditat, 2012); **Aspencat** a "Música naix de la ràbia", de *Tot és ara* (Halley Records, 2015); **Vadebo** a "Viure", de *Travesses* (autoeditat, 2015); **Los Draps** a "Les bruixes", de *La penúltima bala* (autoeditat, 2017); **Xavier Carles i Xavier Batllés** a "Camarada pervers", de *Desconeguda* (Microscopi, 2017); **Txarango** a "A la deriva", de *De vent i ales* (Halley Records, 2020); **Eloi Sayrach** a "Incansables", d'*Incansables* (autoeditat, 2021)?

Els Països Catalans estimen Xile i estimen **Jara**. Omar Jurado hi veu una explicació per la història compartida: "Durant la dictadura franquista, els seus discos estaven prohibits i la gent se'ls gravava en K7. ¿Te recuerdo Amanda' és un símbol de cançó de resistència". **Gaddafi Núñez** també pensa que la connexió entre Catalunya i Xile és, en part, per la coincidència de dates: "L'11 de Setembre és una data simbòlica per a uns i altres que ens uneix i ens fa solidaris". El que és cert és que hi ha poques ciutats al món que recordin amb tanta perseverança el poble xilè cada 11 de Setembre.

BARCELONA HOMENATJA JARA

El març del 2023 el president de la Generalitat de Catalunya, Pere Aragonès, va fer un viatge oficial a Xile. Entre els indrets que va visitar hi havia l'estadi Xile, rebatejat amb el nom d'estadi Víctor Jara. Allà, Aragonès va anunciar que Catalunya reiria un gran homenatge al cantautor xilè desaparegut amb un concert especial que tindria lloc en el transcurs de les Festes de la Mercè, a Barcelona.

En presència de la vídua del cantant, Joan Jara, el president va dir que en el concert es combinarien textos amb cançons i que comptaria amb la presència d'artistes catalans de diferents generacions que tenen **Víctor Jara** com a referent i que han estat influïts per la seva música i la seva lluita. L'objectiu és que els ciutadans puguin mostrar el seu amor cap al que representa **Jara** i també cap als milers de persones que van ser detingudes, torturades i exterminades durant el cop d'Estat de fa cinquanta anys.

La iniciativa del concert va sorgir de manera paral·lela de diversos fronts, com l'Associació Salvador Allende, el festival BarnaSants i l'Ambaixada de Xile, i ha rebut la col·laboració de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona. La direcció artística de l'homenatge anirà a càrrec del valencià **Borja Penalba**, i donarà molt de protagonisme a les veus femenines.